

Michał DUDA

Student I roku studiów magisterskich
turystyka i rekreacja, Uniwersytet Łódzki

Robert WILUŚ

Uniwersytet Łódzki

OBIEKTY OPUSZCZONE JAKO ATRAKCJE TURYSTYCZNE ŁODZI

Wstęp

Współczesne obiekty opuszczone powszechnie kojarzą się ze zniszczeniem, dewastacją i zapomnieniem. Wydawać by się mogło, że pod względem reprezentowanych wartości nie powinny one zajmować miejsca w przewodnikach turystycznych czy wydawnictwach promocyjnych, ani tym bardziej nie powinny być uwzględniane w tworzeniu produktu turystycznego. Biorąc pod uwagę rynek współczesnych atrakcji turystycznych można stwierdzić, że występuje na nim ogromna konkurencja wynikająca z jednej strony z ich nadmiaru, dużego zróżnicowania, a z drugiej strony z rosnącego popytu turystycznego wyrażającego się stałym od lat wzrostem międzynarodowego ruchu turystycznego (The UNWTO... 2013). Rosnący popyt turystyczny wynika przede wszystkim z ciągle zmieniających się potrzeb turystycznych człowieka. Aby zaspokoić te potrzeby, poszukuje się nowych obiektów, miejsc, które mogłyby stać się atrakcjami turystycznymi. Zgodnie z pojęciem atrakcji turystycznej może to być praktycznie wszystko, cokolwiek, co jest w stanie zainteresować turystę (DAVIDSON 1996, LUNGBERG 1996, MIKA, KUREK 2007, KRUCZEK 2011, NOWACKI 2012). W podejściu tym

kryje się możliwość zaliczenia do tego grona nie tylko miejsc i obiektów powszechnie uznanych za atrakcje turystyczne, ale i takich, które z różnych względów także powszechnie są uznawane za niezasługujące na zainteresowanie turystów. W grupie tej znajdują się m.in. obiekty opuszczone.

Celem autorów niniejszego opracowania jest próba odpowiedzi na pytania, czy obiekty opuszczone są atrakcjami turystycznymi Łodzi, jakiego rodzaju są to atrakcje oraz co decyduje o ich atrakcyjności turystycznej? Przed przystąpieniem do badań nad atrakcyjnością turystyczną obiektów opuszczonych w Łodzi należało dokładnie sprecyzować, jakie obiekty będą brane pod uwagę. Obiekty opuszczone to miejsca, które nie pełnią swojej pierwotnej funkcji, nie są wykorzystywane w celach komercyjnych, mają nieustalony lub trudny do ustalenia status własności, są powszechnie dostępne oraz cechują się postępującym procesem degradacji lub pozostają w stanie ruiny (DUDA 2013). Autorzy zdając sobie sprawę z nieostrości tej definicji założyli, że brane pod uwagę miejsca muszą spełniać określone kryteria, z których najbardziej istotne są: ich dostępność, czyli możliwość mniej lub bardziej nieskrępowanej penetracji oraz brak komercyjnego wykorzystania, w tym także do celów turystycznych¹. Wyraźna specyfika tych miejsc, związana z ich złym stanem technicznym i z różnego rodzaju konsekwencjami związanymi z ich odwiedzaniem, zdaniem autorów wpływa na wzrost zainteresowania tymi miejscami, czyniąc z nich atrakcje turystyczne. Obiekty opuszczone są przykładem specyficznych atrakcji turystycznych budzących wiele kontrowersji. Przede wszystkim są one daleko odmiennie od typowych i uznanych. Tym niemniej coraz więcej we współczesnej turystyce jest przykładów atrakcji turystycznych, które budzą kontrowersje. Przykładem mogą być atrakcje związane ze śmiercią, które wpływają na rozwój odrębnej formy turystyki, jaką jest tanatoturystyka (TANAŚ 2006). Z tego względu ocena atrakcyjności turystycznej tego rodzaju obiektów wymaga innego, uwzględniającego ich specyfikę, podejścia. Nie analizując szczegółowo przyczyn rozwoju zainteresowań współczesnych turystów coraz bardziej kontrowersyjnymi atrakcjami turystycznymi należy stwierdzić, że największy wpływ na ten rozwój mają motywacje człowieka związane z poszukiwaniem nowych, często ekstremalnych wrażeń, doświadczania niecodziennych emocji (ADAMCZYK 2011). Dlatego ocena atrakcyjności turystycznej badanych obiektów opuszczonych w Łodzi ma wymiar bardziej subiektywny i związana jest z opiniami osób je odwiedza-

¹ Przykładem komercyjnego wykorzystania obiektów, miejsc opuszczonych mogą być np. ruiny różnego rodzaju budowli historycznych udostępnione do zwiedzania w formie atrakcji turystycznej (np. ruiny zamków, twierdz, miast itp.).

jących. Natomiast ze względu na fakt, że badane obiekty opuszczone nie są powszechnie udostępnione do penetracji czy eksploracji polegającej na ich zwiedzaniu, realizowaniu w nich różnego rodzaju gier plenerowych itp., w pracy tylko częściowo uwzględniono obiektywne elementy i cechy tych obiektów, które decydowałyby o ich atrakcyjności turystycznej w jej tradycyjnym pojmowaniu (WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1979, s. 27–28, LIJEWSKI, MIKUŁOWSKI, WYRZYKOWSKI 2002, s. 16, MIKA, KUREK 2007 s. 24).

Turystyczne walory antropogeniczne wybranych obiektów opuszczonych w Łodzi

Łódź ze względu na swój charakter związany z dziedzictwem poprzemysłowym generalnie postrzegana jest jako miasto nieatrakcyjne turystycznie (KRONENBERG 2013). Wpływ na takie postrzeganie ma ogólnie negatywny wizerunek miasta zaniedbanego, zdegradowanego, zniszczonego, brzydkiego. Do negatywnego postrzegania Łodzi najbardziej przyczynia się bardzo zły stan techniczny znacznej liczby budynków. Łódź posiada jedną z największych w kraju liczbę zdezelowanych i częściowo opuszczonych obiektów budowlanych (MAGNUSZEWSKA 2011). Według analizy stanu technicznego budynków, wykonanej na zlecenie Urzędu Miasta, 15% kamienic nadaje się do wyburzenia, a w przypadku kolejnych 50% koszty remontu są całkowicie nieopłacalne (HAC 2011). Oprócz opuszczonych kamienic, których w Łodzi jest najwięcej, na terenie miasta znajdują się także inne obiekty opuszczone, do których można zaliczyć dawne zakłady przemysłowe, fabryki, budynki kolejowe, militarne (schrony, bunkry) i inne. Praktycznie niemożliwe było precyzyjne ustalenie liczby wszystkich obiektów opuszczonych w Łodzi. Bardzo duża ich liczba przekroczyła możliwości przeprowadzenia przez autorów szczegółowej inwentaryzacji terenu każdego z nich. Z drugiej strony autorzy za istotniejsze uznali kwestie dotyczące przede wszystkim określenia czynników wpływających na atrakcyjność turystyczną obiektów opuszczonych w Łodzi, które nie wymagają zajmowania się w jednakowym stopniu wszystkimi znajdującymi się w mieście. Głównymi kryteriami wyboru obiektu opuszczonego do szczegółowych badań były jego geneza i dawne przeznaczenie (funkcja). Zaklasyfikowano je do pięciu kategorii (tab. 1). W każdej z nich wybrano kilka przykładowych i wyróżniających się obiektów, które zdaniem autorów mają potencjał w zakresie możliwości rozwoju turystyki związanej

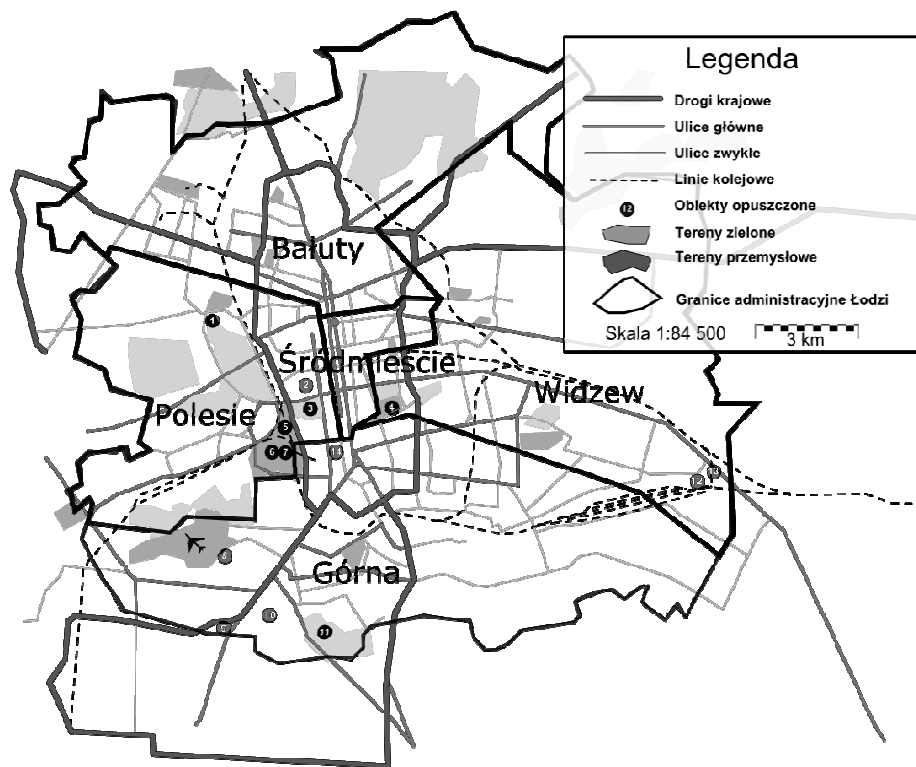
z ich eksploracją i penetracją. Łącznie na terenie Łodzi do szczegółowych badań nad atrakcyjnością turystyczną wydzielono 14 obiektów opuszczonych.

Tabela 1. Podział badanych obiektów opuszczonych w Łodzi według genezy (stan w 2012 r.)

Geneza	Nazwy obiektów opuszczonych	Lokalizacja
Mieszkalne	Willa Romów	ul. Pabianicka 318
	Willa w Rudzie Pabianickiej	ul. Rodzina, róg ul. Popioły
	Niedokończony budynek mieszkalny	ul. Wierćcowa 20
Fabryczne (przemysłowe)	Przędzalnia H. Grohmana	ul. Tymienieckiego 22/24
	Włókiennik E. Gołdego	ul. Marii Skłodowskiej Curie 24
	Dawne zakłady ZPJ „Pierwsza”	al. Politechniki 28
	Biurowiec i dawna fabryka „Lenora”	ul. Jarzynowa 42
Militaryczne	Podziemne schrony przeciwlotnicze	park Poniatowskiego
	Dawna jednostka wojskowa 42 Samodzielnego Batalionu Łączności Specjalnej (JW. Lublinek)	ul. Dubois (okolice Portu Lotniczego im Wł. Reymonta)
Transportowe	Dworzec Łódź-Karolew	ul. Wróblewskiego 33
	Stacja towarowa na Olechowie	ul. Gottlieba-Blocha (okolice pętli autobusowej Feliksin)
Inne	Zbiornik na gaz w elektrociepłowni	ul. Elektronowa 7
	Przetwórnia garmazeryjna	ul. Elektronowa 7
	Dawny tor wyścigów konnych w Rudzie Pabianickiej	róg ul. Wyścigowej i Długiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji terenowej.

Wybrane do badań obiekty opuszczone położone są w różnych częściach miasta (rys. 1). Najwięcej znajduje się ich w dzielnicach Polesie (sześć obiektów) i Górna (pięć obiektów). Reszta badanych obiektów opuszczonych położona jest w dzielnicy Widzew (trzy obiekty). Mają one różną genezę. Większość z nich związana jest z rozwojem przemysłu i innych form działalności gospodarczej (o genezie fabrycznej i innej – sześć obiektów). Pozostałe reprezentują głównie dawne obiekty mieszkalne (trzy budynki), transportowe, militaryczne (po dwa budynki) i sportowe (jeden obiekt). Z wyjątkiem jednego obiektu – dworca kolejowego Karolew – w okresie prowadzenia badań do wszystkich pozostałych istniała możliwość wstępu do wnętrza i na teren bezpośredniego otoczenia obiektu.

Nazwy badanych obiektów opuszczonych: 1 – biurowiec i dawna fabryka Lenora, 2 – Włókiennik E. Goldego, 3 – podziemne schrony przeciwlotnicze, 4 – Przędzalnia H. Grohmana, 5 – Dworzec Łódź Karolew, 6 – przetwórnia gamażeryjna, 7 – zbiornik na gaz w elektrociepłowni, 8 – dawna jednostka wojskowa 42. Samodzielnego Batalionu Łączności Specjalnej (JW. Lublinek), 9 – willa Romów; 10 – dawny tor wyścigów konnych w Rudzie Pabianickiej, 11 – willa w Rudzie Pabianickiej, 12 – stacja towarowa na Olechowie, 13 – niedokończony budynek mieszkalny, 14 – dawne zakłady ZPJ Pierwsza

Rys. 1. Rozmieszczenie badanych obiektów opuszczonych na terenie Łodzi (stan w 2012 r.)
Źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji terenowej i badań ankietowych

Badane obiekty opuszczone pod względem architektury prezentują różne epoki stylowe. Przędzalnia H. Grohmana (fot. 1), dworzec Łódź Karolew (fot. 2) są przykładami architektury z przełomu XIX/XX w. Wiele elementów tych budynków zostało wybudowanych z dużą dbałością nie tylko o ich funkcjonalność, ale i o estetykę. Pozostałe obiekty reprezentują architekturę z lat 60. i 70. XX w. Ponadto we wszystkich analizowanych obiektach opuszczonych znajdują się różnego rodzaju interesujące rozwiązania

konstrukcyjne (konstrukcje dachów, klatek schodowych, ganków, przybudówek, ramp, wind, zapadni itp.), które świadczą o pomysłowości architektów i stanowią o atrakcyjności turystycznej tych obiektów.

Fot. 1. Kolumnada w dawnej przędzalni H. Grohmana w Łodzi
(stan w 2012 r.)
(autor: Jan Bajkerski, <http://www.akzm.blogspot.com/>)

Fot. 2. Dawny dworzec kolejowy
Łódź Karolew (stan w 2012 r.)
(autor: Jan Bajkerski,
<http://www.akzm.blogspot.com/>)

Kolejnymi elementami, które mogą tworzyć potencjał turystyczny, są znajdowane w czasie eksploracji przedmioty, rzeczy i urządzenia związane z dawną działalnością prowadzoną w badanych obiektach. Należą do nich różnego rodzaju stare dokumenty, gazety, szylidy itp. W niektórych budynkach zachowały się jeszcze fragmenty starych oryginalnych maszyn, urządzeń, przedmiotów codziennego użytku. Wspomniane elementy materialne tworzące potencjał dla eksploracji badanych obiektów opuszczonych w połączeniu z ogólnym wyglądem zdewastowanych budynków stwarzają niepowtarzalną atmosferę tajemniczości, która także stanowi o ich atrakcyjności turystycznej. Pozostawione różnego rodzaju przedmioty materialne, urządzenia, elementy wyposażenia znajdujące w czasie eksploracji tego rodzaju budynków nie tylko mogą pobudzić wyobraźnię, ale także dać wrażenie bezpośredniego i autentycznego kontaktu z przeszłością tych miejsc (fot. 3). Po odpowiednim ich zabezpieczeniu przed ewentualnym usunięciem z budynków, mogłyby one stać się jednym z elementów tworzących potencjał turystyczny badanych obiektów Łodzi. Byłoby to jednak możliwe dopiero w momencie, kiedy określony obiekt opuszczony zostałby przeznaczony i odpowiednio zagospodarowany na cele turystyczne, a omawiane elementy stałyby się swego rodzaju eksponatami.

Fot. 3. Oryginalna szpulka w opuszczonej Przędzalni H. Grohmana
(stan w 2012 r.)

(autor: Jan Bajkerski, <http://www.akzm.blogspot.com/>)

Poprzez zwiedzanie obiektów opuszczonych można również poznać ich historię. Każdy tego typu obiekt ma swoją mniej lub bardziej bogatą historię, która związana jest nie tylko z jego funkcjonowaniem przed zniszczeniem, ale i z czasami, w których funkcjonował. Można próbować dowiedzieć się np., do czego mogły służyć dane urządzenia, co mogło znajdować się w danym pomieszczeniu, kto mógł tu pracować, kto mieszkać itp.? W ten sposób obiekty opuszczone można porównać do swoistego rodzaju nieformalnego otwartego muzeum, prezentującego eksponaty *in situ*.

Szczególna atmosfera wykreowana przez autentyczną scenerię starych, zniszczonych budynków powoduje, że obiekty opuszczone odwiedzane są przez osoby o bardzo różnorodnych zainteresowaniach. Z jednej strony będą to ci, którzy poszukują ekstremalnych wrażeń i emocji. Dla tych osób atrakcyjne mogą być różnorodne formy turystyki specjalistycznej, przygodowej, np. *survival* (WOJTASIK, TAUBER 2011). Tego rodzaju sposoby spędzania czasu wolnego dostarczające czasami ekstremalnych wrażeń należą do jednych z szybciej rozwijających się dziedzin współczesnej turystyki (ADAMCZYK 2011). Z drugiej strony obiekty opuszczone mogą być interesujące dla osób, które zajmują się historią, architekturą, archeologią, fotografią itp. Dla nich atrakcyjnymi formami spędzania czasu w obiektach opuszczonych mogą być foto-safari, turystyka sentymalna czy archeologia przemysłowa. Należy jednak podkreślić, że zaprezentowane cechy obiektów opuszczonych mogą stanowić o ich atrakcyjności turystycznej w momencie, kiedy zostaną zachowane względy bezpieczeństwa umożliwiające ich odwiedzanie. Kwestie bezpiecznego zwiedzania, zwłaszcza tego rodzaju miejsc, mają duże znaczenie w ocenie ich atrakcyjności. Ponieważ badane obiekty nigdy nie były atrakcjami turystycznymi, nie przygotowywano ich pod względem bezpiecznego ich zwiedzania od momentu, kiedy stały się opuszczone. Stąd wszelkie ryzyko niebezpieczeństwa związane z eksploracją i penetracją turystyczną tych obiektów ponoszone jest zarówno przez zwiedzających, jak i właścicieli tych miejsc².

Podsumowując można stwierdzić, że badane obiekty opuszczone mają różnorodne i dość specyficzne turystyczne walory antropogeniczne. Pod względem funkcjonalnym można je zaliczyć do grupy antropogenicznych walorów poznawczych i specjalistycznych wymagających od odwiedzają-

² Ze względu na grożące niebezpieczeństwo związane z brakiem zabezpieczeń obiektów pozostawionych w złym stanie technicznym, formalnie obiekty opuszczone są niedostępne dla osób chcących je penetrować w szeroko rozumianych celach turystycznych. Stąd zwiedzanie tych miejsc odbywa się często nielegalnie.

cych przygotowania umożliwiającego bezpieczne ich odwiedzanie. Mogą stanowić one atrakcje turystyczne dla osób zainteresowanych raczej bardziej aktywnymi formami spędzania czasu wolnego. Ze względu na wyrażną specyfikę i odrębność turystycznych walorów antropogenicznych badane obiekty opuszczone są przeznaczone raczej dla odwiedzających indywidualnych o wyraźnie określonych potrzebach.

Osoby odwiedzające obiekty opuszczone w Łodzi

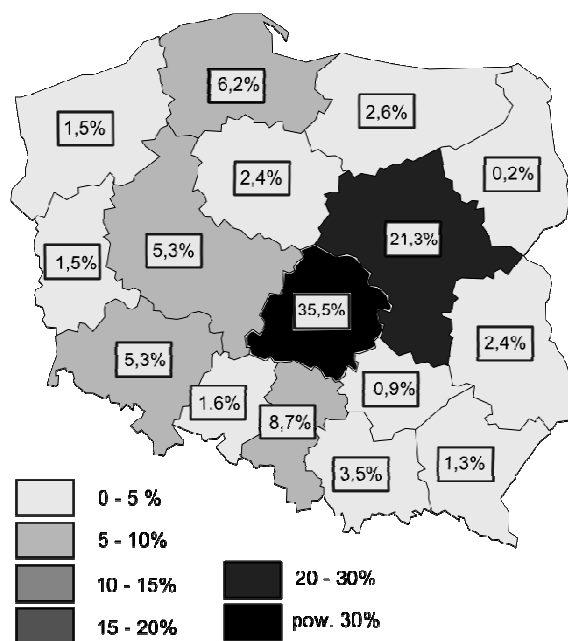
Aby dokonać oceny atrakcyjności turystycznej wybranych obiektów opuszczonych przeprowadzono badania ankietowe wśród osób, które penetrują tego rodzaju miejsca z racji swoich zainteresowań. Wygenerowany internetowy kwestionariusz ankiety³ został wysłany do użytkowników portali i forów internetowych skupiających tzw. urban eksploratorów, geocacherów i grup społecznych zainteresowanych nowoczesną turystyką oraz turystyką ekstremalną, a także kilkunastu serwisów internetowych dotyczących fotografii, historii Łodzi i okolic. Szeroki i zróżnicowany dobór respondentów do badań ankietowych, którzy interesują się obiektami opuszczonymi w Łodzi i nie tylko, zdaniem autorów, pozwolił na uzyskanie wiarygodnych opinii dotyczących cech i elementów wyróżniających badane obiekty opuszczone jako potencjalne atrakcje turystyczne.

Ankiety poprawnie wypełniło 549 osób. Z tej liczby znacząca większość respondentów – 523 osoby (95,3%) – zadeklarowała, że odwiedziła lub odwiedza badane obiekty opuszczone w szeroko rozumianych celach turystycznych. Pytania w ankiecie generalnie dotyczyły doświadczeń ankietowanych w odwiedzaniu obiektów opuszczonych (m.in. częstotliwość wizyt, motywów i form ich zwiedzania), czynników wpływających na ich atrakcyjność, dostępność informacji o badanych obiektach oraz perspektyw rozwoju różnych form ich zwiedzania.

Specyfika badanych obiektów opuszczonych wpływa na strukturę demograficzną odwiedzających te obiekty. Eksploracja zniszczonych budynków o złym stanie technicznym wymaga przede wszystkim pewnej sprawności fizycznej, siły, dobrej kondycji oraz umiejętności przewidywania różnego rodzaju niebezpieczeństw. Z tego względu można przypuszczać,

³ Badania ankietowe zostały przeprowadzone drogą internetową poprzez zamieszczenie kwestionariusza ankiety na bezpłatnej platformie badawczej: ebadania.pl.

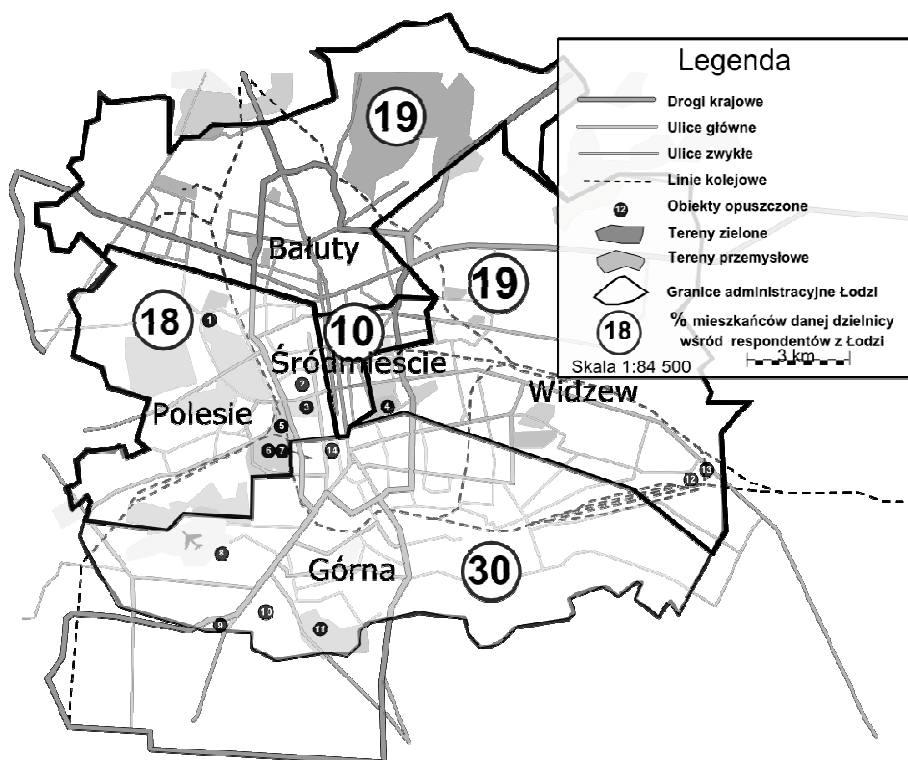
że wśród zwiedzających przeważać będą mężczyźni. Przeprowadzone badania ankietowe wykazały, że stanowili oni 70% ogółu respondentów. Pomimo wyraźnie większej liczby mężczyzn, udział kobiet w grupie respondentów był również znaczący. Ponadto większość ankietowanych osób miała 19–25 (40,0% ogółu) i 25–35 lat (40,0% ogółu), co również związane jest z odpowiednią w tym wieku sprawnością fizyczną, kondycją oraz koordynacją ruchu umożliwiającą poruszanie się po niepewnym terenie. Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika także, że większość respondentów miała wykształcenie wyższe (47%) lub średnie (43%).

Rys. 2. Pochodzenie terytorialne ankietowanych osób odwiedzających wybrane obiekty opuszczone w Łodzi (stan w 2012 r.)
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Interesujące są natomiast wyniki dotyczące pochodzenia terytorialnego odwiedzających wybrane obiekty opuszczone w Łodzi. Spośród wszystkich respondentów większość (354 osoby – 64,5%) pochodziła spoza Łodzi i województwa łódzkiego. Należy podkreślić fakt, że łódzkimi obiektami opuszczonymi interesują się osoby pochodzące niemal ze wszystkich województw w kraju. Najwięcej ankietowanych było z terenów ościennych,

głównie z województwa mazowieckiego (21,3% ogółu respondentów – rys. 2). Stosunkowo dużo respondentów pochodziło także z województwa śląskiego (8,7% ogółu respondentów), które podobnie jak Łódź ma przemysłowy charakter i wyróżnia się dużą liczbą obiektów przemysłowych i poprzemysłowych aktualnie nieużytkowanych. Z pozostałych województw udział ankietowanych osób nie przekroczył 10%.

Numer 1–14 – nazwy opuszczonych obiektów jak na rys. 1.

Rys. 3. Miejsca zamieszkania na terenie Łodzi ankietowanych osób odwiedzających wybrane obiekty opuszczone w Łodzi (stan w 2012 r.)⁴

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

⁴ Należy również podkreślić, że 2% respondentów pochodzących z Łodzi (5 osób) nie udzieliło odpowiedzi dotyczącej nazwy dzielnicy, w której mieszka, stąd suma wszystkich wartości procentowych przedstawiona na rysunku nie osiąga 100%.

Respondenci z Łodzi i województwa łódzkiego stanowili 35,5% ogółu ankietowanych (195 osób), z tego z Łodzi pochodziła $\frac{1}{4}$ respondentów (26,4% – 145 osób). Najwięcej łódzian mieszkało w dzielnicy Górna (44 osoby – 30,0% ogółu respondentów pochodzących z Łodzi), która nie miała na swoim terenie największej liczby obiektów opuszczonych (rys. 3). Pod tym względem do najbardziej znanych dzielnic w mieście należała dzielnica śródmiejska, która wyróżnia się głównie dużą liczbą opuszczonych starych kamienic. Z dzielnicy Śródmieście pochodziło akurat najmniej ankietowanych z Łodzi (19 osób – 13,1% ogółu respondentów pochodzących z Łodzi). Procentowy rozkład liczby osób odwiedzających łódzkie obiekty opuszczone pochodzących z pozostałych dzielnic Łodzi był podobny i kształtował się na poziomie 18–19%.

Zaprezentowane wyniki badań ankietowych dotyczące pochodzenia respondentów mogą świadczyć o tym, że odległość miejsca zamieszkania w przypadku odwiedzania dość specyficznych atrakcji, jakimi są obiekty opuszczone nie odgrywa znaczącej roli i nie jest barierą w ich eksploracji i dalszej penetracji. Zdecydowana większość respondentów pochodziła spoza województwa łódzkiego.

Zwiedzanie obiektów opuszczonych wymaga od osób je odwiedzających szczególnego przygotowania i dużego doświadczenia. Okazało się, że 95,6% ogółu respondentów (523 osoby) odwiedziło wybrane obiekty opuszczone do czasu prowadzenia badań kolejny raz (do 2012 r.). Z kolei 17 respondentów (3,1%) było w nich pierwszy raz. Tylko dziewięć ankietowanych osób (1,6%) nie odwiedziło jeszcze któregoś z wybranych łódzkich obiektów opuszczonych. Może to świadczyć o tym, że obiekty opuszczone są w pewnym sensie wyjątkowymi atrakcjami zaspokajającymi potrzeby odwiedzających je osób dopiero po dokładniejszym ich poznaniu.

Atrakcyjność turystyczna obiektów opuszczonych w Łodzi w świetle wyników badań ankietowych

Atrakcyjność turystyczna jest pojęciem kompleksowym. Decydują o niej obiektywnie istniejące walory turystyczne, dostępność komunikacyjna oraz podaż usług związanych z zagospodarowaniem obszarów odwiedzanych (WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1979). Ale atrakcyjność turystyczna może być pojmowana także od strony subiektywnej. Atrakcyjne turystycznie jest wszystko to, co jest przedmiotem zainteresowania turysty (MIKA, KUREK

2007). Rozpatrując oba podejścia w definiowaniu atrakcyjności turystycznej można stwierdzić, że ten sam obiekt może być obiektywnie atrakcyjny turystycznie, podczas gdy w subiektywnym odczuciu turysty może nie budzić jego zainteresowania. W pierwszym przypadku o atrakcyjności turystycznej decydują znane powszechnie, określone wartości materialne i niematerialne obiektu (miejsca). W drugim przypadku obiekt (miejsce) staje się atrakcyjny turystycznie w momencie uznania go za atrakcyjny przez turystę, który dostrzega w nim swoiste, indywidualne cechy kształtujące jego zainteresowanie tym obiektem.

W powszechnym odczuciu obiekty opuszczone, zdewastowane, niedostępne formalnie, nieprzystosowane do zwiedzania nie stanowią atrakcji turystycznej w ujęciu obiektywnym, gdyż nie mają one walorów turystycznych, infrastruktury turystycznej i nie są dostępne. Zainteresowanie tymi obiektami, jako atrakcjami turystycznymi wynika bardziej z ich indywidualnych, nietypowych i specyficznych cech, które nie są zaprezentowane w wystarczającym stopniu przeciętnemu turyście. O ich wyborze jako atrakcji turystycznych decydują motywy, jakimi kierują się turyści odwiedzający tego rodzaju obiekty, miejsca.

Motywy wyboru badanych obiektów opuszczonych jako celu wyjazdu były bardzo różne (rys. 4). Generalnie związane są one z różnego rodzaju formami aktywności podejmowanymi przez respondentów w czasie penetracji tych obiektów. Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, że głównymi motywami zwiedzania były: eksploracja miejska, tzw. *urbex*⁵ (24% ogółu respondentów) oraz „foto-safari”⁶ (21%). Kolejną dość popularną formą odwiedzania badanych obiektów opuszczonych był tzw. *geocaching*⁷ (15%).

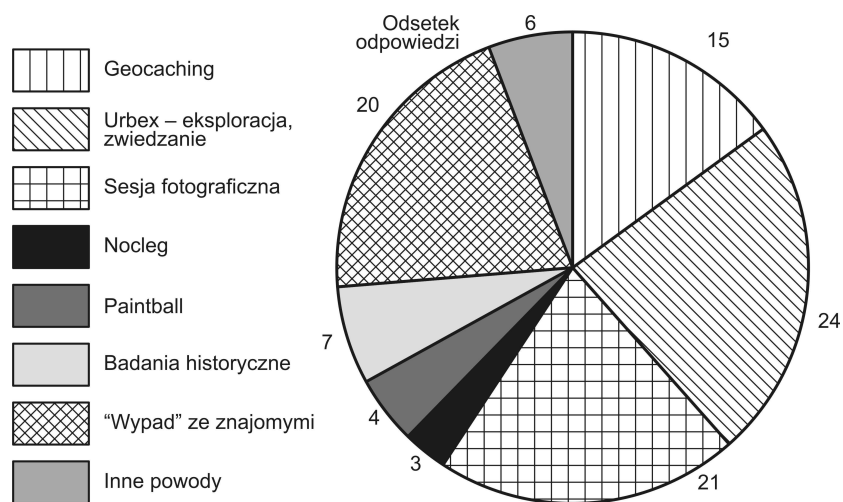
Stosunkowo duża grupa respondentów (20%) zwiedzała wybrany obiekt opuszczony wraz ze znajomą osobą bez wskazania jakiegś szczegółowej formy zwiedzania. Można przypuszczać, że dla tej grupy osób ważne

⁵ Skrót od określenia *urban explorers* – miejskie odkrywanie – forma zabawy polegająca na odbywaniu wycieczek do różnych miejsc w mieście, które stwarzają możliwości przeżycia niecodziennych emocji.

⁶ Forma penetracji obiektów opuszczonych w celu poszukiwania plenerów fotograficznych i wykonywania zdjęć nie tylko samych obiektów, ale i wykorzystywania ich scenerii, jako tła dla fotografii.

⁷ Forma gry terenowej polegająca na ukrywaniu w terenie szczelnie zamkniętej skrzynki (ang. *cache*) zawierającej dziennik, w którym potwierdza się jej znalezienie i czasami jakieś przedmioty, które znalazca może wymienić. Informację o lokalizacji skrzynki w formie współrzędnych geograficznych właściciel umieszcza w Internecie na specjalnym portalu zawierającym mapę rozmieszczenia skrzynek.

były typowe motywy poznawcze i towarzyskie. Pozostałe wizyty w obiektach opuszczonych związane były z kolejnymi oryginalnymi formami aktywności takimi jak „odkrywanie historii” (7% ogółu respondentów) i *paintball* (4%). Z kolei dla 3% ankietowanych badane obiekty opuszczone okazały się atrakcyjne, jako miejsce noclegu.

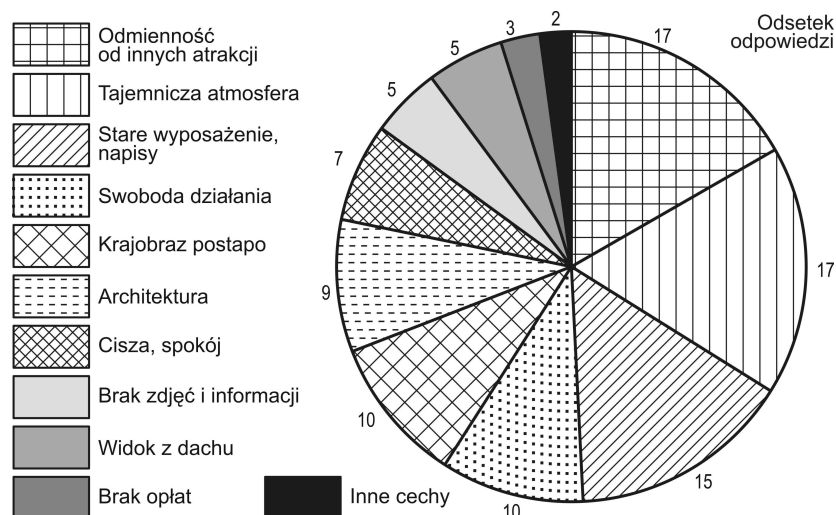
Rys. 4. Motywy zwiedzania wybranych obiektów opuszczonych w Łodzi (stan w 2012 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Generalnie na podstawie analizy motywów, jakimi kierowali się respondenci przy wyborze obiektów opuszczonych w Łodzi można stwierdzić, że badane obiekty są atrakcyjne przede wszystkim dla szeroko rozumianej turystyki poznawczej. Poznawanie to ma charakter aktywny i objawia się głównie poprzez aranżowanie różnego rodzaju gier i zabaw w badanych obiektach, które wymagają wcześniejszego zaangażowania się w ich organizację. Różnorodne i czasami nie do końca znane formy spędzania czasu wolnego w obiektach opuszczonych wykazane w badaniach są ściśle powiązane z ich specyficznymi cechami i walorami.

Kolejnym elementem decydującym o atrakcyjności turystycznej badanych obiektów opuszczonych w Łodzi są cechy, które wymieniali i oceniali ankietowani jako najważniejsze z ich punktu widzenia dla rozwoju różnych form spędzania czasu wolnego w tych obiektach. Do cech najczęściej wy-

mienianych przez respondentów należy zaliczyć te, które podkreślają specyfikę obiektów opuszczonych, tj. „odmienność od zwykłych atrakcji turystycznych” (17% ogółu odpowiedzi) i panującą w tych obiektach „tajemniczą atmosferę” (17%) (rys. 5). W dalszej kolejności wśród innych atrakcyjnych cech obiektów opuszczonych respondenci wymieniali: pozostawione elementy wyposażenia (stare wyposażenie, napisy – 15%), możliwości swobodnego zwiedzania (10% ogółu odpowiedzi) oraz krajobraz postapokaliptyczny, który zdaniem respondentów mają analizowane obiekty (10% ogółu odpowiedzi).

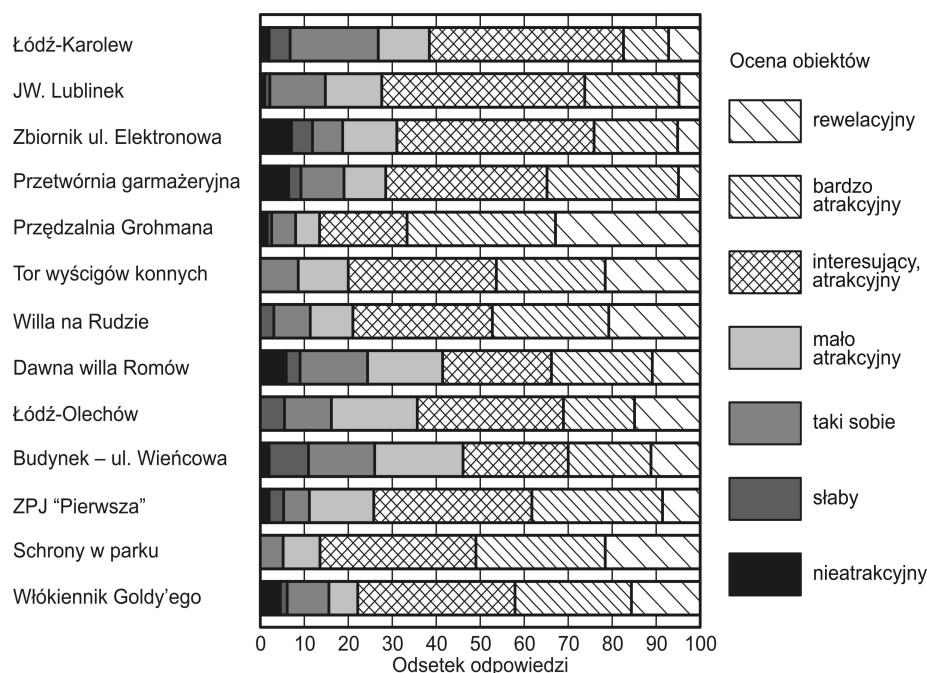
Rys. 5. Cechy decydujące o atrakcyjności turystycznej wybranych obiektów opuszczonych w Łodzi (stan w 2012 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

W mniejszym stopniu o atrakcyjności turystycznej decydowała architektura badanych obiektów (9% ogółu odpowiedzi), co jeszcze bardziej podkreśla specyfikę walorów turystycznych omawianych miejsc, w których najbardziej typowe dla wielu budynków cechy nie są najważniejsze w ich ocenie jako atrakcji turystycznej. Spośród pozostałych cech decydujących zdaniem respondentów o atrakcyjności wybranych obiektów opuszczonych w Łodzi można wymienić jeszcze: „ciszę i spokój” (7% ogółu odpowiedzi), możliwości oglądania panoram miasta z dachów tych obiektów („widoki z dachu” – 5%), brak jakichkolwiek informacji o badanych obiektach za-

pewniający komfort odkrywania i zwiedzania („brak zdjęć i informacji” – 5%) czy „bezpłatny wstęp” (3%). Ogólnie można stwierdzić, że wskazane przez ankietowanych cechy decydujące o atrakcyjności badanych obiektów podkreślają ich specyfikę i odmienność od typowych atrakcji turystycznych.

Badane obiekty opuszczone zostały także ocenione przez ankietowane osoby pod względem stopnia atrakcyjności turystycznej (rys. 6). W siedmiostopniowej skali ocen otrzymały one w większości oceny pozytywne. Każdy z badanych obiektów opuszczonych uzyskał co najmniej połowę ocen pozytywnych, tzn. że respondenci oceniali je jako interesujące, bardzo atrakcyjne, a nawet rewelacyjne.

Rys. 6. Ocena stopnia atrakcyjności turystycznej wybranych obiektów opuszczonych w Łodzi (stan w 2012 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Najwyżej została oceniona przędzalnia H. Grohmana (85% ocen pozytywnych, z tego 33% ocen „rewelacyjny” i „bardzo atrakcyjny”). Wysokie oceny tego obiektu opuszczonego wynikają przede wszystkim z jego

ogromnej kubatury, bogatej historii, zachowanej typowej ceglanej architektury fabrycznej, stałej obecności elementów wyposażenia oraz możliwości wejścia na dach w celu oglądania nietypowych panoram miasta. Ankietowani wysoko ocenili także schrony przeciwlotnicze w parku im. J. Poniatowskiego (83% ocen pozytywnych), dawny tor wyścigów konnych i willę w Rudzie Pabianickiej (80% ocen pozytywnych).

Za najmniej atrakcyjne natomiast zostały uznane dawne dworce kolejowe na Karolewie (61% ocen pozytywnych) i Olechowie (63% ocen pozytywnych), dawna willa Romów (55% ocen pozytywnych) i budynek niedokończony hotelu przy ulicy Wieńcowej (52% ocen pozytywnych). Przyczyny nieco niższej oceny przez respondentów stopnia atrakcyjności turystycznej tych obiektów mogą wynikać przede wszystkim z całkowitego braku wyposażenia i doszczętnego zniszczenia tych budynków uniemożliwiające ciekawą ich eksplorację. Biorąc pod uwagę fakt, że respondenci nie tylko mieli doświadczenia związane z penetracją i eksploracją łódzkich obiektów opuszczonych, duża ilość ocen pozytywnych i bardzo pozytywnych może świadczyć o ich wysokiej pozycji wśród innych podobnych miejsc w kraju i podkreślać ich dużą atrakcyjność turystyczną.

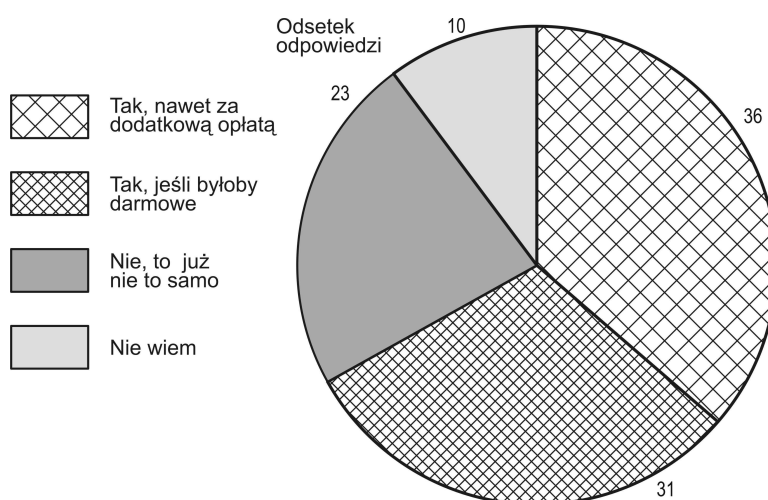
Możliwości wykorzystania wybranych obiektów opuszczonych w Łodzi na cele turystyczne

Obiekty opuszczone w Łodzi, jak wykazały przeprowadzone badania, charakteryzują specyficzne walory turystyczne oraz cieszą się pewnym zainteresowaniem osób, które je odwiedzają. Jak już zaznaczono na wstępie istotnym walorem wszystkich wybranych obiektów opuszczonych jest w miarę swobodna ich dostępność, a dalsza ewentualna ich penetracja powinna być zależna od warunków zapewniających bezpieczeństwo zwiedzania. Ze względu na brak remontów, prac związanych z odbudową czy innym wykorzystaniem badanych obiektów, mają one dla odwiedzających unikatową cechę autentyczności.

Można by w tym miejscu zadać pytanie, czy wprowadzanie jakichkolwiek zmian polegających na przystosowaniu tych miejsc dla większej grupy zwiedzających je osób, nie spowodowałoby utratę tej cechy? Ankietowani odwiedzający badane obiekty opuszczone stwierdzili, że wykonanie tylko robót zabezpieczających nie spowodowałoby spadku zainteresowania tymi obiektami. Ponad połowa respondentów (58% ogółu ankietowanych)

nadal by je odwiedzała, a wielu z nich (36%) skłonna byłaby nawet zapłacić za wstęp do nich (rys. 7).

Tym niemniej stosunkowo wielu respondentów (31% ogółu ankietowanych) uznało, że zabezpieczenie budynków utrudni swobodę eksploracji i spowoduje utratę istotnych cech, które stanowią o ich atrakcyjności. Należy jednak podkreślić, że niezależnie od tego, kto jest właścicielem badanych obiektów, w ich obecnym stanie technicznym będą one musiały w dalszej czy bliższej przyszłości zmienić swój charakter lub nawet zostać rozebrane. Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, że respondenci mają świadomość konieczności przeprowadzenia różnego rodzaju robót zabezpieczających i innych w obiektach, niemniej deklarowali, że nadal będą je zwiedzała (20% ogółu respondentów) (rys. 8).

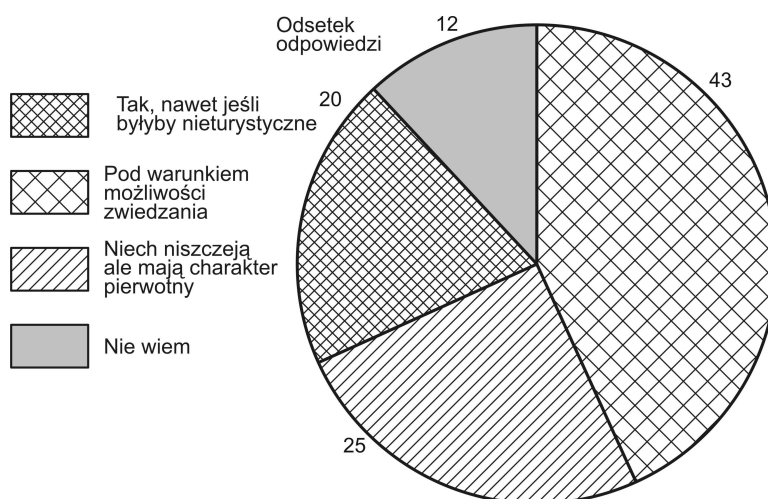

Rys. 7. Opinie respondentów na temat ponownego zwiedzania wybranych łódzkich obiektów opuszczonych (stan w 2012 r.)
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Najwięcej osób (43%) stwierdziło, że badane obiekty opuszczone powinny się w jakiś sposób zagospodarować pod warunkiem, że zostaną zachowane możliwości ich zwiedzania. Podobnie jak w przypadku deklaracji zwiedzania po wprowadzaniu ewentualnych zmian, równie spora grupa respondentów nie chce, aby w badanych obiektach przeprowadzono jakiegokolwiek remonty, gdyż to wpłynie na utratę ich atrakcyjności poprzez ograniczenie

swobody poruszania się. Ci respondenci byli skłonni wyrazić zgodę nawet na dalsze niszczenie tych obiektów (25% ankietowanych).

Zaprezentowane wyniki badań pokazują kontrowersje dotyczące możliwości wykorzystania potencjału turystycznego tego rodzaju miejsc opuszczonych. Autorzy ograniczyli się jedynie do zaprezentowania opinii osób je odwiedzających na temat podejmowania jakichkolwiek zmian w badanych obiektach, które mogłyby bardziej przystosować je do zwiedzania. Zdając sobie sprawę, że pomysłów na zagospodarowanie tego rodzaju obiektów może być dużo, trudno byłoby przedstawić w niniejszym opracowaniu nawet jakieś przykładowe autorskie pomysły, gdyż wykraczałoby to poza kompetencje autorów⁸. Pomimo opowiedzenia się przez większość respondentów za dokonaniem zmian zabezpieczających i za wprowadzeniem jakiegoś zagospodarowania, stale pozostaje duża grupa osób, które chcą pozostawienia badanych obiektów opuszczonych w stanie dotychczasowym, co w przyszłości może oznaczać trudność w podejmowaniu decyzji związanych z dalszym zagospodarowaniem tych miejsc.

Rys. 8. Opinie respondentów dotyczące możliwości zagospodarowania wybranych obiektów opuszczonych w Łodzi (stan w 2012 r.)
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

⁸ Wymagałoby to przedstawienia wielu analiz kosztowych, technicznych, architektonicznych planów itp.

Podsumowanie

Obiekty opuszczone wpisują się w krajobraz miejski Łodzi, podobnie jak typowe dla niego niefunkcjonujące lub zagospodarowane na inne cele dawne fabryki czy różnego rodzaju obiekty związane z szeroko rozumianą działalnością gospodarczą. W pewnym sensie pasują one do ogólnego wizerunku miasta zaniedbanego i nieatrakcyjnego turystycznie. Zniszczone, zdewastowane, z zachowanymi czasami elementami wyposażenia, w większości dostępne stanowią potencjalne miejsca rozwoju nowych różnorodnych i oryginalnych form spędzania czasu wolnego.

Przeprowadzone badania terenowe i ankietowe potwierdziły istnienie zainteresowania odwiedzaniem wybranych obiektów opuszczonych w Łodzi w szeroko rozumianych celach turystycznych. Obiekty takie stały się miejscem rozwoju specjalistycznych i aktywnych form spędzania czasu wolnego wymagających od osób je uprawiających odpowiedniego przygotowania i zaangażowania, zarówno fizycznego, jak i merytorycznego. O atrakcyjności tych obiektów decyduje wiele czynników, z których do ważniejszych należy zaliczyć dostępność, szczególną tajemniczą atmosferę, zachowane elementy architektury i wyposażenia, wielkość i rozkład pomieszczeń. Zdaniem autorów, nierozwiązanym problemem pozostaje kwestia dalszego zagospodarowania tych miejsc, związana nie tylko z ich sytuacją formalnoprawną w chwili obecnej (2013 r.), ale także z różnym podejściem osób je odwiedzających dotyczącym dokonywania zmian oblicza tych obiektów.

Należy także podkreślić, że badane obiekty są nietypowymi atrakcjami turystycznymi Łodzi. Z jednej strony fakt istnienia zainteresowania i odwiedzania ich włącza je do grona atrakcji turystycznych. Z drugiej strony nieprzystosowanie ich do zwiedzania, brak jakiegokolwiek zagospodarowania powoduje, że nie mogą być one wykorzystane do kreowania klasycznych produktów turystycznych, które w pełni oddawałyby sens i celowość ich zwiedzania przez turystów.

BIBLIOGRAFIA

- ADAMCZYK J., 2011, *Turystyka ekstremalna – popularność i niewykorzystany potencjał*, „Studia i Materiały”, R13 3 (28), CEPL w Rogowie.
DAVIDSON R., 1996, *Turystyka*, PAPT, Warszawa.

- DUDA M., 2013, *Atrakcyjność turystyczna wybranych obiektów opuszczonych na terenie Łodzi*, praca licencjacka wykonana w Instytucie Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego.
- HAC A., 2011, *Kamienice; co druga to ruina, co siódma do wyburzenia*, „Gazeta Wyborcza” (online), Łódź (4.06.2013)]; http://lodz.gazeta.pl/lodz/1,35153,10743157,Kamienice_co_druga_to_ruina_co_siódma_do_wyburzenia.html.
- KRONENBERG M., 2013, *Wpływ zasobów dziedzictwa przemysłowego na atrakcyjność turystyczną miasta. Przykład Łodzi*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego.
- KRUCZEK Z., 2011, *Atrakcje turystyczne. Fenomen, typologia, metody badań*, Wyd. Proksen, Kraków.
- MAGNUSZEWSKA A., 2011, *Łódź najbardziej zaniedbanym miastem*, „Dziennik Łódzki” (online), Łódź; <http://www.dzienniklodzki.pl/artukul/436906,lodz-najbardziej-zaniedbanym-miastem,id,t.html> (4.06.2013).
- LIJEWSKI T., MIKUŁOWSKI B., WYRZYKOWSKI J., 2002, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa.
- LUNDBERG D., 1985, *The Tourist Business*. New York, Van Nostrand Reinhold.
- MIKA M., KUREK W., 2007, *Turystyka jako przedmiot badań*, [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, PWN, Warszawa.
- NOWACKI M., 2012, *Atrakcje turystyczne: koncepcje, stan, determinanty zadowolenia osób zwiedzających*, Seria: „Monografie”, nr 389, Wyd. AWF, Poznań, s. 381.
- TANAŚ S., 2006, *Tanatoturystyka – kontrowersyjne oblicze turystyki*, „Peregrinus Cracoviensis”, 17, s. 1–16.
- The UNWTO World Tourism Barometer 2013 (www.unwto.org).
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A., 1979, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.
- WOJTASIK L., TAUBER R., 2010, *Turystyka i rekreacja we współczesnym świecie*, Wyd. Bogucki, Poznań.

